

DYSLEXIE U STUDENTŮ VYSOKÝCH ŠKOL

OLGA ZELINKOVÁ

Text přináší informace o studentech s dyslexií a dalšími poruchami učení na vysokých školách. Mapuje situaci v diagnostice i podpoře studentů v průběhu studia. Využity jsou poznatky z Centra pro studenty se speciálními vzdělávacími potřebami při HTF UK v Praze i zkušenosti ze zahraničí. V závěru jsou uvedeny informace o výsledcích sondy do světa zaměstnavatelů.

Klíčová slova: speciální vzdělávací potřeby, dyslexie, studenti vysokých škol, Česká republika, zahraničí

1. Úvod

Odborná literatura i praxe zaměřená na žáky se specifickými poruchami učení na základních školách se vyvíjí již od 60. let minulého století. Současně významná část odborné i laické veřejnosti předpokládá, že díky intenzivní péči lze tyto poruchy odstranit nebo alespoň výrazně zmírnit. Zatímco v zahraničí jsou poruchy učení považovány za celoživotní handicap, u nás se tato skutečnost dostává do povědomí jen velmi pomalu. Negativně v tomto směru působí tvrzení některých rodičů i učitelů, kteří tvrdí, že dyslexii u dítěte zcela odstranili. Bohužel jde pouze o částečné zlepšení, které se většinou týká rychlosti čtení, méně už porozumění čtenému textu a ještě méně dalších symptomů. S tím souvisí přetrvávající představa, že na dobrých středních školách není místo pro studenty s dyslexií, tím méně se s nimi můžeme setkávat na školách vysokých. V posledních několika letech dochází k výrazným změnám v této oblasti. Obsah změn a jejich dopad na dospělé a především studenty vysokých škol je náplní následujícího textu.

2. Definice a terminologie

V souvislosti s dospělými považuji mezi mnoha existujícími za nejvýstižnější definici L. Peer. Neomezuje dyslexii pouze na oblast čtení, ale uvádí též další symptomy. Následující text je volným překladem poměrně dlouhé popisné definice. „Dyslexie je kombinací schopností a obtíží, které postihují proces osvojování čtení, psaní a někdy též počítání. Průvodní oslabení se projevují v rychlosti psychických procesů, krátkodobé paměti, sekvenční analýze, sluchové a/nebo zrakové percepci, řeči a motorických dovednostech.

Dyslexie se objevuje navzdory normálním intelektuálním schopnostem. Je nezávislá na socioekonomickém a jazykovém prostředí.“ (Peer, 2000, s. 235).

V naší i zahraniční literatuře se používají následující pojmy: poruchy učení, specifické poruchy učení, specifické vývojové poruchy učení. Jsou zastřešující pro jednotlivá označení deficitů ve čtení (dyslexie), psaní (dysgrafie), pravopisu (dysortografie), matematice (dyskalkulie) a deficitu ve vývoji pohybové koordinace (dyspraxie). Pojem poruchy učení příliš implikuje vztah k období školní docházky (Krejčová, 2010). Proto stejně jako v zahraniční literatuře je nadále používán pojem dyslexie (souhrnně pro poruchy učení spojené se čtením a písemným projevem), pokud není třeba jednoznačně užít termín jiný.

3. Dosavadní poznatky a aktivity v České republice

Mertin (1998) v článku Dyslexie u dospělých poukázal na dosavadní mizivé poznatky o této rizikové skupině obyvatel v ČR, věnoval se diagnostickým kritériím u nás i v zahraničí a uvedl v zahraničí používané zkoušky (čtení a psaní nesmyslných slov, různé zkoušky zjišťující úroveň fonemického uvědomění, paměť, rychlé jmenování a další). Vyzval k rozšíření stávajícího repertoáru diagnostických metod použitelných pro dospívající a dospělé. Cenný byl nejen vlastní text a odkazy na zahraniční literaturu, ale též v přílohách publikovaný Screeningový dyslektický test pro dospělé a Dyslektický dotazník pro dospělé.

V tomtéž sborníku Specifické poruchy učení a chování (1998) vyšel článek autorek Cimlerová a Pokorná s názvem K problematice diagnostiky specifických poruch učení u dospívajících. Zdůvodňuje nutnost vypracovat diagnostickou baterii především pro studenty středních škol, kteří do té doby kompenzovali obtíže nadprůměrným intelektem, ale při zvýšených požadavcích selhávají.

Standardizovaná diagnostika adolescentů je nutná pro jejich další vzdělávání, především absolvování kurzů, jejichž součástí jsou časově limitované úkoly. Např. pro ty, kteří nejsou schopni zvládnout písemný test v autoškolě při velmi dobrých technických schopnostech a dovednostech spojených s řízením motorového vozidla. V článku jsou podány informace o prvních krocích při tvorbě diagnostické baterie.

Tytéž autorky v rozšířeném kolektivu podaly o několik let později (2005) krátkou informaci o dosavadním průběhu zpracování projektu „Diagnostika SPU u středoškoláků“ se zaměřením na zkoušku tichého čtení, která byla do stávající baterie nově zařazena.

První poznatky o výzkumu dospělých se specifickou poruchou chování publikovala Z. Michalová ve Sborníku Specifické poruchy učení v roce 2006.

Autorkou jednoho z prvních obsáhlejších článků o dospělých s dyslexií je L. Krejčová. Její text je syntézou zahraničních poznatků a vlastních zkušeností (2010).

Česká společnost „Dyslexie“ (dále ČSD), která byla ustavena jako samostatná nezisková organizace v roce 1999, věnuje především v posledních letech ve svých programech nemalou pozornost dospívajícím a dospělým s dyslexií. V roce 2002 přijali pozvání na konferenci dva zahraniční hosté. Bart Pisha z USA se představil jako dlouhodobě neúspěšný dyslektik, se všemi symptomy, které takového jedince provázejí. Díky informačním technologiím vystudoval Univerzitu na Harvardu. Popsal své zážitky, zkušenosti a práci v organizaci CAST, která hledá univerzální model učení a vyvíjí informační technologie pro dospělé s dyslexií. Podrobně se zabýval významem informačních technologií v životě dyslektiků.

David Pollak z Univerzity Leicestru ve Velké Británii hovořil o zkušenosti se studenty s dyslexií na univerzitě. (Podrobněji Zelinková 2002).

V roce 2007 publikovala Z.Pospíšilová výsledky svého výzkumu, který zahrnoval vzorek 26 dospělých s dyslexií (2007). Ověřila poznatky publikované dosud převážně v zahraničí. K zajímavým zjištěním patří pozitivní vztah ke čtení, který uvedlo 73% respondentů. O dva roky později tatáž autorka publikovala závěry výzkumného šetření s dospělými jedinci se specifickými poruchami učení. Na základě rozhovoru popsala jejich obtíže v průběhu studia a při zaměstnání. Přínosem je zachycení pozitivních aspektů poruch, např. využívání vlastních strategií k překonávání problémů, motivace k dalšímu sebezdokonalení, „zocelení“ osobnosti, uvědomění si vlastních předností (2010).

V roce 2008 přijala pozvání Katerine Kindersley z Consultancy Centre v Londýně. (Původně byla oslovena S.Moody, klasik péče o dospělé v Anglii. Vzhledem k věku účast odmítla a doporučila svoji kolegyni, která její teoretická východiska aplikuje v praxi.) Hovořila o diagnostice dospělých, popsala baterii používaných testů, na konkrétních případech ukázala interpretaci výsledků. Ve druhé části vystoupení popisovala obtíže dospělých s dyslexií na pracovišti a intervenci, kterou provádí. Právním podkladem pro podporu dospělých Anglii je Antidiskriminační zákon z roku 1995, podle kterého nesmí být člověk s dyslexií a dalšími handicapy na pracovišti diskriminován. (Podrobněji Krejčová 2008).

Na podzim 2009 byl věnován seminář ČSD dospělým s dyslexií. Vystoupili na něm dva úspěšní dospělí dyslektici – výtvarnice Alena Kupčíková, Ph.D., a Jan Černý – spisovatel, režisér a kameraman. Hovořili o svých negativních zážitcích z období docházky do školy, osobních postupech při překonávání handicapu a současných aktivitách. Jejich vystoupení mělo velký ohlas v mnoha směrech. Byli ochotni veřejně přiznat, že trpí dyslexií (od té doby to udělali mnohokrát ve svých televizních a rozhlasových pořadech), popsali obtížnou cestu našim školským systémem a s humorem hovořili o přetrvávajících obtížích.

Obsahem druhé části konference byla informace o projektu DYS-Learn, kterého se zúčastnili zástupci z České republiky (L. Krejčová, Z. Pospíšilová a O. Zelinková).

Projekt byl věnován péči o dospělé s dyslexií v Evropě. Podrobné informace o průběhu řešení projektu i jeho výstupech, mezi které patří např. předání petice na půdě Evropského parlamentu v Bruselu, jsou uvedeny v Informacích České společnosti „Dyslexie“ (Krejčová, 2010; Zelinková, 2010).

Posledním velmi úspěšným zahraničním hostem byl Ian Smythe z Anglie. Zabývá se využitím informačních technologií v diagnostice a reedukaci dospívajících a dospělých s dyslexií. Jeho vystoupení v prosinci 2010 bylo hodnoceno jako jedno z nejlepších a mělo též významný dopad na praxi. Mimo jiné se znásobil počet návštěvníků webových stránek, na kterých jsou zveřejněna reedukační cvičení pro studenty s poruchami učení (www.dys2.com).

Na podzim 2010 proběhlo 1. setkání dospělých s dyslexií. Zúčastnili se ho především studenti, kteří chtějí sdílet své zkušenosti ze života s dyslexií a odborníci, kteří se touto problematikou zabývají. 2. setkání se uskutečnilo v březnu 2011. Podrobnější informace lze nalézt na webových stránkách Společnosti www.czechdyslexia.cz.

Z uvedeného vyplývá, že ČSD poskytuje svým členům podněty pro práci s dospělými už mnoho let. Účast na uvedených konferencích je však malá a neodpovídá závažnosti tématu. Učitelé základních škol se mylně domnívají, že téma není pro ně vhodné, protože se netýká jejich praxe. Další odborníci cestu na obdobné akce dosud nenašli.

Na většině vysokých škol v ČR byla zřízena Centra pro studenty se speciálními potřebami, která poskytují podporu též studentům s dyslexií. Významnou platformou pro výměnu názorů a zkušeností je Asociace vysokoškolských poradců. 1. Konference se konala v roce 2009 na České zemědělské univerzitě v Praze, kde zazněly 2 příspěvky týkající se studentů s dyslexií (Kocurová, Zelinková, 2009).

4. Dyslexie a její symptomy jako bariéry ve studiu

Dyslexie a další poruchy se neprojevují pouze obtížemi při osvojování čtení, psaní, gramatiky, při osvojování matematických dovedností, popř. deficitem ve vývoji pohybové koordinace. Postihují na různém stupni závažnosti behaviorální úroveň, dále kognitivní procesy a v neposlední řadě jsou příčinou sekundárních obtíží v oblasti psychiky, emocí a sociálního začlenění.

4.1 Projevy poruch učení ve čtení, psaní, při práci s čísly

Vysokoškolští studenti s dyslexií si většinou osvojili čtení na úrovni sociální únosnosti z hlediska rychlosti. Závažnějším problémem zůstává porozumění čtenému textu, dovednost pracovat s textem ve smyslu získávat rychle informace, orientovat se v textu.

V písemném projevu přes intenzivní práci v rodině nejen po dobu základní ale též střední školy nejsou schopni aplikovat gramatická pravidla, ačkoliv je v paměti mají. Závažnější překážkou vysokoškolského studia je omezená schopnost písemného vyjadřování, tj. vytvořit osnovu práce, udržet myšlenkový postup, mnohdy též rychle tvořit smysluplné věty.

Dyskalkulie je stejně závažnou překážkou ve studiu jako dyslexie. Jejím projevem jsou nejen obtíže v numerickém počítání (ty lze obejít kalkulačkou), ale především neschopnost orientovat se na číselné ose, časové přímce, chápat vztahy množství, číselné údaje spojené se studiem jakýchkoli oborů.

4.2 Deficity ve vývoji kognitivních funkcí jako bariéry ve studiu

Nedostatečný vývoj kognitivních funkcí je stejně závažnou bariérou ve studiu jako dyslexie, dysortografie a další. Ovlivňuje totiž nejen nácvik základních školních dovedností, ale proniká i do oblastí, které zdánlivě s poruchou nesouvisejí.

Na první pohled by se mohl čtenář domnívat, že některé z popisovaných obtíží má každý člověk. Skutečnost je složitější. Uvedené deficity nepostihují všechny studenty se stejnou závažností, objevují se v různých kombinacích. Může se tedy stát, že se student velmi dobře vyjadřuje, jiný má vynikající prostorovou představivost a orientaci. Z toho vyplývá, že jedinec s dyslexií se učí jinak. Potřebuje jiné přístupy, jiné pomůcky, může mu vyhovovat jiný způsob předávání informací k tomu, aby zvládl studijní požadavky.

Komunikace – řeč

Deficity ve vývoji receptivní řeči způsobují ztrátu kontextu v komunikaci, sníženou schopnost vnímat dlouhodobě přednášku, delší vystoupení. Porozumění mluvené řeči je kromě obtíží v koncentraci pozornosti nepříznivě ovlivněno pomalým vybavováním obsahu pojmů.

Expresivní řeč může být narušena obtížemi ve vybavování pojmů a artikulační neobratností při vyslovování artikulačně náročných slov (např. slovo „poliomyelitis“). Obojí

působí dojmem, že student není připraven. Přitěžujícími obtížemi je oslabení krátkodobé paměti, nízká koncentrace pozornosti a neschopnost provádět paralelně dvě aktivity. Důsledkem bývají natolik závažné obavy z vystupování na veřejnosti, které vedou k rezignaci na studium předmětu, kde je samostatné vystoupení požadováno jako jedna z podmínek získání zápočtu.

Zraková a sluchová percepce

Někteří studenti s dyslexií se obtížně orientují na stránce, nejsou schopni rychle najít hledaný údaj, zaměňují slova, např. nemohou – nemnohou. Potíže mají ve čtení textu psaného nezvyklým typem písma, na nevhodném pozadí (lesklý papír, špatně smazaná tabule, nevhodné barvy papíru, např. červený, oranžový). Jsou-li otázky a odpovědi v testech na různých místech na stránce, ztrácejí se. Obtíže mohou postihovat binokulární vidění.

Oslabení sluchové percepce způsobuje špatné vnímání a porozumění řeči v prostředí přesyceném sluchovými podněty (práce ve skupinách, kdy členové skupin spolu komunikují, v hluku přicházejícím z vnějšku). Častou chybou jsou záměny zvukově podobných slov. Oslabení v oblasti percepce i řeči narušují učení cizímu jazyku.

Pravo-levá a prostorová orientace

Deficit se projevuje obtížemi při orientaci v budově, ve městě, při orientaci na mapě. Přestože student izolovaně zvládá základní úkoly (určí pravou a levou ruku, směrově rozliší vpravo-vlevo), v komplexních úkolech i v běžném životě strany zaměňuje. Potřebuje více času na zpracování informací typu „graf vlevo nahoře, na obrázku vpravo dole apod.“

Spolu s oslabením zrakové percepce a pomalým čtením může být tento deficit příčinou pomalé a nesprávné orientace v prezentovaném materiálu (zápis na tabuli, rychle běžící prezentace, jiné způsoby předávání informací).

Orientace v čase, organizace času

V těžších případech se mohou objevit záměny údajů na hodinkách. Častý je nepřesný odhad času v průběhu dne, záměny časových údajů, neschopnost sestavit si denní plán, rozvrh, odhadnout, co a za jakou dobu mohou zvládnout. Studenti se dostávají do časového stresu nejen při zkouškách, ale též při organizaci studijních povinností v průběhu semestru, zkouškového období.

Paměť

Krátkodobá paměť umožňuje podržet informaci v paměti pouze po dobu několika vteřin. Zajišťuje prvotní zapamatování pojmů, jmen, telefonních čísel, zapamatování zpráv, pokynů. Krátkodobá paměť se podílí na udržení myšlenkové linie při naslouchání, mluvení, psaní. Je nutná při vnímání diskuze a aktivní účasti v ní.

Nedostatečně rozvinutá krátkodobá paměť může být jednou z příčin chyb při opisování textu, opisování číslic, zapominání dílčích úkolů v denním životě (kam jdu, kam jsem co uložil...) i neschopností udržet linii mluvení při vystoupení, plnění ústně zadávaných úkolů.

Pracovní paměť slouží ke krátkodobému uchovávání a zpracování informací. Pracuje též jako filtr obrovského množství informací, kterými jsme obklopeni, musíme je zpracovávat a reagovat na ně (Jošt, 2011). Zajišťuje též provádění více úkonů současně (např. aplikace různých gramatických pravidel při psaní).

Koncentrace pozornosti

Specifické poruchy učení jsou často spojeny s obtížemi v koncentraci pozornosti. Student se soustředí krátkou dobu, často přerušuje práci, více odpočívá. Vyvíjí značné úsilí než se „zkoncentruje“. Snadno ho vyruší nejrůznější podněty. Zároveň však sám ruší ostatní opakujícími se projevy psychomotorického neklidu (vrtí se na židli, cvaká tužkou, pohupuje nohou).

Porucha procesu automatizace

Student potřebuje delší čas pro automatizaci poznatků i dovedností, brzy zapomíná osvojené poznatky, pokud nebyly zautomatizovány. Proto potřebuje k dobrému zvládnutí učiva více času. Na druhé straně vedou obtíže v automatizaci k neustálému hledání nových cest, tvořivosti, originalitě.

Organizace sebe sama

Projevují se omezenou schopností zorganizovat si práci, určit priority (co je nutné udělat ihned, co lze odložit).

Další specifickou obtíží je neschopnost provádět více aktivit současně, např. poslouchat výklad a současně zapisovat poznámky. Pokud takové aktivity vykonává, spotřebuje v porovnání se spolužáky neúměrné množství energie. Tím se zvyšuje únava, která způsobuje vyšší chybovost v následně plněných úkolech.

Sekvenční analýza

Obtíže se projevují při psaní i opisování čísel, textů, zaznamenávání poznámek, vyplňování formulářů, uspořádání záznamů, jmenování dní v týdnu, měsíců v roce. Zpracování informací je časově náročné.

Uvedené deficity se zřídka kdy projevují všechny současně. I jejich závažnost se liší. Proto neexistuje jediný typ dyslexie (dysortografie, dyskalkulie) se stejnými projevy a stejnými doporučeními pro reedukaci či podporu.

4.3 Sekundární obtíže doprovázející dyslexii

Sekundární obtíže spojené se SPU se projevují v psychice studenta, ovlivňují jeho emocionální a sociální vývoj.

Psychický vývoj je nepříznivě poznamenán většími či menšími neúspěchy, s nimiž se dosud student potýkal. Dospělý člověk v sobě nese zklamání, zahanbení i negativní návyky, které si vytvořil v dětství. V paměti zůstávají zážitky spojené se selháváním, s bezmocností, vybauje se jim posměch spolužáků a někdy též učitelů, nevytrácejí se vzpomínky na tresty rodičů, kteří se „styděli za neschopnost svého potomka“, projevovali nedůvěru k výsledkům ve škole, obviňovali učitele z nespravedlnosti, dítě z nedostatku píle a lenivosti. Nevěřili, že přes veškerou snahu není schopen podat lepší výkon.

Všechny tyto kroky vedly a vedou ke snižování sebevědomí a následně k permanentnímu strachu z neúspěchu, který negativně ovlivňuje výkon. Nepříjemné prožitky a zkušenosti se z paměti neztrácejí, ale vystupují v obdobných situacích (zkoušky, čtení nahlas apod.) a znemožňují podat výkon odpovídající intenzitě přípravy a intelektovým předpokladům. Na základě výpovědí studentů lze říci, že podpora sebehodnocení by v době docházky do základní školy měla větší význam než sebelepší program pro reedukaci čtení.

Emocionální vývoj

Mnoho nejen studentů, ale též dospělých lidí s dyslexií trpí soustavnými obavami, že jejich porucha bude odhalena. Pociťují stresující emoce v souvislosti se svými obtížemi. Projevy jsou různé. U některých sledujeme zmatenost a chaotické chování, jiní se stydí, jsou rozpačití. V chování je patrný nedostatek sebedůvěry a nízké sebehodnocení. Při opakovaných neúspěších se objevuje frustrace, stres, obavy z budoucnosti, strach a panika. V náladách se může vlivem negativních zkušeností a nízkého sebehodnocení objevovat deprese, skleslost, melancholie. Důvěra, že „bude líp“ pomůže překonávat uvedené obtíže.

Přes všechna uvedená negativa dovedou být studenti s dyslexií neobyčejně motivovaní až tvrdohlaví. Opakovaně se učí na zkoušky, kde neuspěli, odmítají pomoc a chtějí dokázat, že jsou schopni handicap překonat sami.

Sociální vývoj

Intenzita a kvalita sociálních kontaktů je ovlivněna dosavadním způsobem života. Neúspěšný člověk má permanentní strach ze selhání, trpí nedostatkem sebedůvěry. Výše uvedené průvodní projevy (komunikační kompetence, deficit ve zpracování sluchového signálu a další) ovlivňují navazování a udržení sociálních kontaktů.

Můžeme se však setkat se studenty s dyslexií, kteří se naopak velmi dobře vyjadřují, jsou otevření a navazování kontaktů jim nečiní nejmenší obtíže.

5. Diagnostika dyslexie u studentů vysokých škol

Diagnostika dospělých byla dlouhá léta prováděna na základě testové baterie pro žáky ZŠ. V roce 2007 vydal IPPP testovou baterii pro dospívající a dospělé kolektivu autorek Cimlerová, Chalupová, Pokorná. Touto baterií se řadí naše republika mezi vyspělé státy, které disponují diagnostickým materiálem pro celoživotní posuzování nejen obtíží ve čtení, ale též dalších souvisejících symptomů.

5.1 Testová baterie

Testová baterie navazuje na pozitivní zkušenosti diagnostiky na základních školách a rozšiřuje testovou baterii o subtesty nové. Vyšetření předchází Anamnestický dotazník a Screeningový dotazník pro dospělé. Převzat je test čtení Krtek a text nesmyslných slov Latyš, rozšířením je tiché čtení s porozuměním – O děvečce, která v Blaníku sloužila. Proband čte text potichu po dobu 3 minut a poté obsah reprodukuje. Písemný projev je hodnocen na základě diktátu vět a dále dvou diktátů pseudoslov (diktát slov a vět), jejichž cílem je zjistit úroveň fonemického povědomí, které je na základě našich i zahraničních poznatků stěžejní dovedností pro osvojování čtení a písemného projevu.

Úroveň fonemického uvědomění je diagnostikována zkouškami sluchové analýzy a sluchové syntézy (obsahují slova s náročnější hláskovou stavbou než zkoušky pro žáky ZŠ), nově je zařazena zkouška fonologické manipulace.

Zkouška zrakové percepce velmi dobře simuluje specifické obtíže u dyslektiků. Je tvořena sestavami slov (Např. Hydrosystem group, a. s. – Hydrosystems group, a. s.). Proband má určit, zda jsou stejné či ne.

Úroveň řeči v oblastech, kde se objevují vývojové deficity, je sledována na základě zkoušky Verbální fluence (jmenujte po dobu 1 minuty co nejvíce slov začínajících na N,

K, P), Orientační zkoušky jazykového citu (náročnější podoba zkoušky pro školní věk) a kvalitativního rozboru specifického logopedického nálezu (opakování slov artikulačně náročných).

Součástí testové baterie je Test obkreslování, Test dynamické praxe a Test zrcadlového vnímání.

Na základě vyšetření je vypracována zpráva obsahující výsledky vyšetření a vyvozené závěry. Zprávu mohou vypracovat pouze odborná pracoviště.

5.2 Institucionální zabezpečení diagnostiky a následné podpory

V optimálním případě by měli diagnostiku provádět pracovníci Center pro studenty se speciálními potřebami. Ta však neexistují na všech vysokých školách a často chybí odborníci se specializací na problematiku dyslexie. Proto je možné akceptovat též zprávy starší. Odbornými pracovišti jsou následující instituce:

- Pedagogicko-psychologická poradna, kde byl student sledován v době docházky na základní školu.
- Psycholog, speciální pedagog na střední škole.
- Poradenské centrum na vysoké škole.

Předpokládáme, že se práce v Centrech bude zkvalitňovat. Součástí zprávy z vyšetření by mělo být doporučení pro modifikaci studijních podmínek i ověřování výsledků studia, které vycházejí z platných předpisů. Sama diagnostika by měla být pouze prvním krokem pomoci studentům s dyslexií. Na ni musí navazovat další práce se studentem. Tyto úkoly nemohou plnit existující pedagogicko-psychologické poradny, které se nezabývají diagnostikou vysokoškoláků a není jejich úkolem pečovat o tuto věkovou kategorii.

6. Modifikace studia

Na základě diagnostiky může student požadovat modifikaci studijních podmínek i modifikaci podmínek pro ověřování vědomostí. Modifikace neznamená úlevy. Je to soubor opatření sloužící k vyrovnání podmínek studentů, kteří trpí nějakým handicapem.

6.1 Právní normy umožňující modifikaci studia

Dokumenty platné pro všechny vysoké školy v ČR vycházejí z Národního plánu vytváření rovných příležitostí pro osoby se zdravotním postižením na období 2010–2014. Součástí plánu je Strategie systémového zpřístupňování vysokoškolského vzdělání studentům se zdravotním postižením.

(Dokumenty jsou dostupné na <http://www.vlada.cz/scripts/detail.php?pgid=179>).

12. 10. 2010 se konala konference organizovaná Vládním výborem pro studenty se zdravotním postižením. Velký zájem vyvolalo vystoupení studenta ČVUT, který popisovat své obtíže s dyslexií v průběhu studia. Ukazuje se, že prezentace obtíží člověkem, který je prožívá, je pro naši veřejnost působivější než komplexní přístup k dané problematice přednesený odborníkem.

Právní normou pro podporu studentů je na Univerzitě Karlově Opatření rektora UK č. 25/2008 s názvem *Minimální standardy podpory poskytované studentům a uchazečům o studium se speciálními potřebami na Univerzitě Karlově*.

Cílem opatření je zajistit studentům v souladu s existujícími právními normami přístupnost studia. Úpravy se týkají následujících oblastí:

1. Příjímání řízení je možné modifikovat s ohledem na obtíže studenta. Na základě diagnózy odborného pracoviště na fakultě nebo odpovídající jiné instituce (pedagogicko-psychologická poradna) je možné např. poskytnout delší čas pro práci s textem. Postupy musejí být v souladu s Řádem přijímacího řízení UK.
2. Podpora studenta v průběhu studia se týká vytvoření optimálních podmínek ke studiu. Se souhlasem vyučujícího může student pořizovat zvukový záznam z výuky a používat jej výhradně ke svým studijním účelům. Může používat další technické pomůcky (čtecí přístroj, počítačové programy s hlasovým výstupem a další).
3. Podpora studenta při ověřování vědomostí může spočívat po domluvě s vyučujícím v navýšení časového limitu popř. dalšími úpravami v souladu se specifickými obtížemi studenta.

Výslovně jsou uvedena tato doporučení. Student si může pořizovat zvukový nebo obrazový záznam, využívat technické zařízení nebo pomůcky. Může též využít služeb asistenta ke studiu. Lze též modifikovat dílčí nebo závěrečné plnění kontrol studia (časový limit, úprava prostředí).

6.2 Modifikace studijních podmínek

Pro studenty VŠ obdobně jako žáky základních škol platí, že většina kroků doporučená pro studenty se speciálními vzdělávacími potřebami je pomůckou pro běžnou populaci. (Dr. Mertin zastává názor, že v tom případě nejde o podpůrné opatření, ale o zkvalitnění výuky ze strany pedagoga.) Studentům pomáhají přednášky ve formě prezentací. V ideálním případě by tuto prezentace měli mít k dispozici před začátkem výuky, aby mohli text doplňovat vlastními poznámkami. Stěžejní informace je třeba zadávat písemně, čitelně a na viditelném místě.

Student sám se musí podílet na optimalizaci podmínek výuky, odhalit pro sebe optimální zápisy a zpracovávání informací na základě zkušeností a znalosti sebe sama. Mnozí z nich mají vytvořené zkratky, vizuální symboly nebo obrázky jako klíč a připomenutí. Ačkoliv je v „Opatření rektora“ doporučeno nahrávání přednášek, je otázkou nakolik vyučující může odmítnout vzhledem k tomu, že jde o jeho osobní duševní vlastnictví.

Student by měl dbát na to, aby měl ve výuce přestávky, naučil se provádět relaxační cvičení.

Při překonávání obtíží lze studentům doporučit následující kroky:

- Číst slova a věty krok za krokem.
- Přečíst text dříve než jsou čteny detaily.
- Barevně vyznačovat sloupce, rubriky, schémata, důležité údaje.
- Barevně odlišovat úkoly podle důležitosti.
- Vypracovávat plán plnění povinností.
- Začínat den přehledem úkolů pro tento den.
- Plánovat s předstihem plnění všech povinností.
- Vykonávat pouze jeden krok v určitém čase.

Je samozřejmé, že se student musí účastnit výuky v plném rozsahu jako jeho kolegové.

Vysokoškolská pedagogové nemají odpovídající vzdělání v oblasti dyslexie. Někteří nechápu specifické obtíže studentů, považují je za výmluvu, lenost, snahu snadno

vykonat zkoušku. Setkala jsem se též s přesvědčením, že kdo nemá na studium v plném rozsahu, nemá studovat. Není též právně ošetřeno, jak dalece je pedagog povinen poskytnout studentovi svoji přednášku v power-pointu nebo umožnit její nahrávání. (Tuto službu odmítají i učitelé ZŠ, tím spíše budou své duševní vlastnictví chránit pedagogové na VŠ.)

6.3 Modifikace podmínek pro ověřování výsledků studia

Stanovení odlišných podmínek probíhá na základě domluvy mezi studentem a vyučujícím. Konkrétní termíny a podpůrná opatření by měly být domluveny s předstihem. Pokud nemá student dostatek vhodných podkladů pro studium, nedostatečně se orientuje v učivu, měl by mít možnost konzultovat s pedagogem.

Nejčastější je prodloužení časového limitu o cca 25% doby poskytované studentům ostatním.

Dalším krokem může být úprava testů zvláště v tom případě, kdy jsou na jiných stránkách uvedeny otázky a jinde volené odpovědi. Na základě domluvy lze měnit i další podmínky.

V průběhu studia ani zkoušek nesmí být student vystavován těm stresovým situacím, které jsou podmíněny jeho poruchou! (Např. Čtení před skupinou studentů, práce v časovém stresu, zvukově nevhodném prostředí.)

6.4 Technologie a pomůcky použitelné při studiu

Pro studenty se specifickými poruchami učení není mnoho pomůcek. Diktafon umožňuje nahrát přednášku. Záleží na způsobu práce přednášejícího, zda následně bude student schopen nahrávku zpracovat. Notebook pro zápis přednášek má význam v tom případě, že si student vytvořil systém zápisu a zkratk, takže se nedostává do časového stresu.

V současné době byl na náš trh dodán program pro hlasový výstup z počítače. Původně byl určen pro nevidomé studenty. Ukazuje se však, že s ním mohou pracovat i studenti se závažným typem dyslexie.

Další pomůcky a postupy vyplývají z diagnostiky stylu učení. Např. změna stylu učení, učení ve skupině ve smyslu společného řešení úkolů apod.

7. Zkušenosti z práce v Centru pro podporu studentů při HTF UK

V roce 2004 bylo na husitské teologické fakultě UK zřízeno Centrum pro studenty s dyslexií. Vzhledem k nedostatku obdobných pracovišť poskytuje služby též studentům jiných i mimopražských fakult. V současné době je v evidenci 38 studentů.

7.1 Využití testové baterie v diagnostice studentů VŠ

Výše popsaná testová baterie může být významným pomocníkem sjednocujícím diagnostiku na vysokých školách v České republice. Přesto se na základě dosavadních vyšetření domnívám, že pro potřeby této části populace by bylo vhodné poskytnout další diagnostické možnosti. Z mé dlouholeté práce se všemi věkovými kategoriemi vyplývají následující závěry týkající se studentů VŠ.

- Studenti mají více rozvinuté kompenzační mechanismy.

Díky nim dosahují lepších výsledků, než odpovídá normám pro přidělení diagnózy. Dle sdělení studentky – zkoušku fonemického sluchu zvládá tak, že slova nebo hlásky „vidí“, představuje si je a odpovídá na základě toho, co vidí, nikoli slyší.

- Stávající zkoušky čtení jsou nedostatečné

Přestože studenti přinášejí důkazy o přidělení diagnózy na základní škole (např. návštěva specializované třídy po dobu 3 let), vlivem kompenzačních mechanismů i absolvované reedukace mnozí čtou rychleji a porozumění měřitelné na základě pověsti, O děveče, která v Blaniku sloužila, je příliš snadné.

- Chybí diagnostika schopnosti pracovat s informacemi.

Stávající zkouška čtení s porozuměním požaduje pouze reprodukci přečteného textu. Má-li student nastudovat v průběhu zkuškového období mnohastránkové učebnice, dostává se do časové tísně, přestože jeho rychlost čtení v článku „Krtek“ je poměrně dobrá.

- Přes dostatečnou přípravu selhávají v časově limitovaných zkouškách.

Obtížné jsou testy, kde pro zodpovězení otázky musejí přečíst delší text popř. volit správnou odpověď z těch, které se liší jen minimálně.

- Narušení schopnosti písemně se vyjadřovat není sledováno.

Ve stávající testové baterii je zařazen diktát vět a diktát nesmyslného textu.

- Největší obtíží je studium cizích jazyků.

U některých studentů je dokonce tato zkouška jedinou oblastí, kde se obtíže projevují.

Přes uvedené připomínky velmi pozitivně hodnotím stávající zkoušku. Jednoznačně odhaluje studenty trpící závažnou poruchou i ty, kteří neabsolvovali odpovídající reedukaci.

Na setkání pracovníků, kteří se zabývají diagnostikou dyslexie u studentů VŠ, se opět (stejně jako v případě diagnostiky žáků ZŠ) hovořilo o diskrepančním kritériu, tj. požadovaném rozdílu mezi úrovní čtení a rozumovými schopnostmi. Diskrepanční kritérium se objevuje i v zahraniční literatuře jako jeden z požadavků pro přidělení diagnózy nejen u dětí ale též u dospělých.

U vysokoškolských studentů považují zjišťování úrovně rozumových schopností v souvislosti s diagnostikou dyslexie za zbytečné. Nedostatečné intelektové předpoklady pro studium by měly být odhalovány jinými nástroji než v průběhu diagnostiky dyslexie. Používání testů rozumových schopností může mít opodstatnění v tom případě, že na základě rozložení schopností v jednotlivých subtestech lépe porozumíme potřebám diagnostikovaného a hledáme cestu k cílené podpoře.

7.2 Proč žádají studenti o pomoc pozdě?

V prvních letech existence Centra bylo a dosud je největším problémem přesvědčit studenty, aby požádali o pomoc dříve, než po opakovaném selhávání. Jestliže student dvakrát neuspěje při zkoušce a teprve potom žádá vyšetření a následnou zprávu, je situace velmi komplikovaná pro všechny strany. Vyučující, u kterého student neuspěl, celkem oprávněně argumentuje tím, že se „porucha“ objevila nějak pozdě.

V rozhovorech studenti uvádějí následující příčiny otálení při hledání pomoci:

- Stydí se za svůj handicap před vyučujícími a spolužáky.
- Necítí se v bezpečí, nechťejí na sebe upozornit, nevěří vyučujícím.
- Pokoušejí se překonat obtíže zvýšeným úsilím.
- Nechtějí úlevy, chtějí si dokázat, že studium zvládnou.
- Nevěří, že by jim v dospělém věku mohl někdo pomoci.
- Nechtějí se vracet k uplynulým letům, která byla poznamenána stresem a neúspěchy.
- Někteří uvádějí, že nevědí o možnosti požádat o pomoc.

7.3 Reedukace a kompenzace

V naší literatuře nejsou popisovány reedukační postupy používané v práci s dospělými. Zahraniční zkušenosti ukazují, že sami dospělí nemají o reedukaci zájem. Se svými obtížemi se již naučili žít a priority současnosti jsou jiné. Přesto nabízíme kroky, které pomáhají vyrovnat se s handicapem.

Styl učení

Pro studenta je nutné poznat svůj individuální styl učení nejen pro studium, ale též pro budoucí práci. Používá-li způsob studia někým doporučený nebo převzatý od spolužáka bez znalosti svých potřeb, vystavuje se situaci, kdy bude po celý život vkládat energii do postupů, které v jeho případě nevedou k žádoucím výsledkům. Diagnostika stylů učení může být provedena na základě dotazníku nebo na základě sebereflexe a rozboru činnosti s odborníkem.

Analyticko-syntetický styl učení odpovídá představám většiny pedagogů. Studenti s poruchami učení preferují globální styl učení. Uvažují o celém tématu, hledají známá fakta a teprve potom přecházejí k detailům. Pomůckou je využívání grafických znázornění, přehledů, konceptů, přehledy kapitol, knih, příběhů. Součástí stylů učení je poznání odpovídajících paměťových strategií.

Organizace sebe sama

Student může mít obtíže ve studiu, přestože je pro něj dobře motivován a má odpovídající předpoklady. Příčin je více:

- Neumí si zorganizovat den v průběhu studia i zkuškového období.
- Neumí rozložit síly mezi studium, osobní život a relaxaci.
- Neodhadne potřebný čas pro přípravu na jednotlivé zkoušky.
- Neumí se učit (styl učení, paměťové strategie, příprava knih, materiálů, pomůcek ke studiu). Pro některé studenty může být záchranou společné učení ve skupinách.
- Nemá vytvořený režim učení včetně místa ke studiu.

Vytváření kompenzačních mechanismů

Většina studentů má vytvořené kompenzační mechanismy, které jim umožňují do určité míry dostatečně pracovat s textem, jiní si zvykli poprosit o kontrolu písemné práce rodinné příslušníky nebo kamarády. Pokud mají štěstí, studují či žijí s někým, kdo je oporou. Pokud tomu tak není, pak je třeba učit se následující činnosti:

- Naučit se pracovat s textem s využitím vlastní strategie (zachycení podstatných údajů, předběžná znalost obsahu, souhrn kapitol).
- Zápis poznámek nebo jejich kopírování od kamaráda. Místo psaní podrobných zápisů je mnohdy užitečnější zachytit klíčové pojmy nebo situaci, která text připomene.
- Naučit se říci, že nerozumím a prosím o zopakování. Převažuje snaha nepřiznat, že nerozumím. Pedagog neví, že mluví zbytečně, student se tváří že rozumí, vnímá, ale není tomu tak.

Husitská teologická fakulta poskytuje zájemcům o studium, kteří trpí dyslexií, první informace o možnostech podpory již v průběhu dne otevřených dveří i při přijímacích zkouškách¹.

¹ Stejně služby jsou nabízeny studentům na České zemědělské univerzitě, kde autorka článku působí.

8. Zkušenosti ze zahraničí

Následující poznatky byly získány v průběhu řešení projektu Grundtvig – Projekty partnerství, který získala v letech 2007–2009 Česká společnost „Dyslexie“. Jeho cílem byla vzájemná výměna informací mezi zúčastněnými státy. Projektu pod vedením Belgie se zúčastnili zástupci Holandska, Itálie, Kypru, Norska, Švédska a Turecka.

Uváděny jsou pouze podnětné zkušenosti některých států.

8.1 Holandsko

V roce 1998 byla v Holandsku založena společnost s názvem *Equisto*, která se zabývá koučováním. Mění koncept handicapu od snahy po reedukaci směrem k hledání toho, co člověk umí. Lidé jsou vnímáni jako osobnosti s handicapem i talentem. V průběhu koučování získává klient vhled do svých problémů, vnímá své staré neúspěšné strategie i nové možnosti. Sezení se týkají všech oblastí života – situace v práci, osobní historie, situace doma. Kouč pomáhá klientovi akceptovat sám sebe a brát na sebe zodpovědnost za vlastní úspěch či neúspěch, pomáhá uvědomit si obtíže, které jsou brzdou v plném životě. Nácvik dovedností zahrnuje nejen čtení, ale též plánování vlastních aktivit, sebehodnocení, stimulovalání užitečných strategií jednání, získávání sebedůvěry. Klient se učí říkat ne a v případě potřeby požádat o pomoc. Koučování není zaměřeno na jednu oblast (např. dyslexie a obtíže s ní spojené), ale na celou osobnost, na všechny obtíže, které se objevují, trauma z mládí a dětství, stejně jako cíle v budoucnosti a profesní kariéra.

Porucha procesu automatizace způsobuje, že dospělí s dyslexií jsou v opakování zaběhnutých postupů pomalejší, proto se neustále opakují základní poučky pro terapii:

1. Nauč mě měnit, co měnit chci.
2. Nauč mě akceptovat, co nemohu změnit.
3. Využívat negativa – „Batoň na tvých zádech je plný traumat, neúspěchů, nespokojených učitelů i rodičů. Jdi od břemena, které tíží, k normálnímu zavazadlu. Využij svých zkušeností, to je tvoje bohatství. Stále se můžeš dělit o své zkušenosti. Prodej svůj handicap. Využij své osobní zkušenosti a vzdělání.“

Společnosti dospělých s dyslexií v Holandsku

Předsedkyně S. Verhoeven byla diagnostikována v dospělosti po opakovaných neúspěších, konfliktech s nadřízeným i kolegy. Absolvovala terapii, postupně nacházela sama sebe, učila se komunikovat s kolegy, efektivněji pracovat. Začala budovat síť lidí, kteří měli stejné problémy. První setkání proběhlo až v roce 2000. Když se hovořilo o tématech, situacích, o které by byl zájem, nikdo nechtěl číst. Všichni chtěli hovořit o svých problémech.

Co ze setkání vplynulo? Dospělý člověk s dyslexií si často může pomoci sám, je schopen najít kompenzační mechanismy. Aby sám sobě porozuměl, potřebuje vedení, kdy na základě otázek a podnětů sám hledá optimální cestu, která mu vyhovuje.

V jednotlivých setkáních byla nejčastěji požadována následující témata:

- Jak přerušit začarovaný kruh strachu z neúspěchu?
- Dyslexie je více než obtíže ve čtení a psaní. Symptomy dyslexie.
- Jak mohu poznat své kvality?
- Mám říci kolegům na pracovišti o dyslexii?

- Sociální a emocionální aspekty dyslexie. Podceňování a přeceňování. Já sám, mé okolí.
 - Jak využívat myšlenkové mapy. Myšlení v obrazech.
 - Jak upořádat pracoviště? Jak řešit denní konflikty?
 - Jak dát svůj život do pořádku, utvořit si rytmus života.
- A další...

8.2 Finsko

Finové nespécifikují obtíže dospělých s použitím diagnóz. Vycházejí ze skutečnosti, že 20 % Finů má obtíže v učení různého stupně závažnosti (Finů je 5 miliónů, z toho 1 milion má obtíže v učení). Jsou označováni jako Diverse Learners, tj. ti, kteří se učí odlišně. V roce 2001 byla založena společnost Finder sdružující ty, kteří se učí jinak, i odborníky z řad psychologů, pedagogů, logopedů a dalších. Má 17 členských organizací.

Úspěšné aktivity společnosti Finder:

1997–1999 Kampaň – Právo na vzdělání všech.

Vypracovali pro finský parlament materiál o dyslexii, jejích projevech a diskriminaci dospělých. Získali tak peníze na rozsáhlé akce. Zdarma rozeslali 10 000 knih o dyslexii. V průběhu dvou let se setkala 25 000 lidí, kteří měli cokoliv společného s dyslexií.

2001–2004 „Autobus“

Autobus pro ty, kteří čtou jinak. V letech 2002–2004 navštívil 448 měst ve Finsku. Cílem bylo šířit informace o obtížích v učení, utvářet síť mezi odlišnými čtenáři, odborníky v oblasti školství, zdravotní a sociální péčí, pracovníky, kteří se zabývají zaměstnaností. Další informace na adrese www.lukibussi.net

2004–2008 Založení Centra těch, kteří se učí odlišně a Linky důvěry pro dospělé s dyslexií.

8.3 Švédsko

Podle předsedkyně Společnosti jsou v současné době klíčovými osobami politici, kteří by měli finančně podpořit výzkum dospělých dyslektiků zaměřených na poznání jejich života (jak žijí, jaké mají problémy, jak je řeší). Od 1. 1. 2009 je diagnostika dyslexie a terapie placena přes zdravotní pojišťovnu.

Švédská královna Viktorie před deseti lety vystoupila s tím, že má těžkou dyslexii. Ovlivnila tím významně veřejné mínění. Školy dostávají finanční podporu na praktické kroky i výzkum. Zkušenosti a názory dospělých dyslektiků jsou využívány v plánování dalších aktivit nejen pro dospělé ale též školní děti. Od školního věku mohou jedinci s dyslexií absolvovat kurzy, ve kterých se učí rozumět sami sobě, obhajovat své názory, vyjadřovat potřeby.

9. Co studenty očekává v praxi?

V roce 2006 jsme zadali dotazník v rámci školení středního managementu, které zajišťoval Institut certifikovaného vzdělávání. Cílem bylo provést sondu do informovanosti zaměstnavatelů, zjistit, jakým způsobem a zdali vůbec vnímají obtíže svých zaměstnanců. Dotazník byl zadán u 51 účastníků kurzů ve věkovém rozpětí 25–50 let (Sedmihradská,

Zelinková, 2008). Z odpovědí vyplývají následující závěry. 76 % dotázaných slyšelo pojmy dyslexie, dysgrafie, dyskalkulie, uvedlo, že se s nimi setkali v rodině, u příbuzných, známých. Stejný počet dotázaných uvedl, že by byli ochotni podřízeným s touto diagnózou pomoci různými způsoby (tolerovat pomalejší tempo, trpělivost, pochopení, kontrola, zjednodušit a zopakovat instrukce). 68 % má zájem o další poznatky v této oblasti.

Z následných diskuzí vyplynulo, že zaměstnavatelé na úrovni středního managementu nemají čas individuálně řešit obtíže podřízených s dyslexií, protože řeší jiné problémy. Sami jedinci s poruchou učení své obtíže tají, protože mají strach z posměchu. V současné době lze předpokládat, že vzhledem k ekonomické situaci nelze očekávat ve vztahu k zaměstnancům s dyslexií zlepšení.

Závěr

Dyslexii lze definovat mimo jiné jako syndrom deficitů kognitivních funkcí, jehož projevem jsou obtíže v osvojování čtení a psaní, matematiky a který zasahuje v různé míře do mnoha oblastí života. Dílčími úspěchy v reedukaci se daří projevy zmírnit. Jak vyplývá z výpovědí studentů, častěji zůstávají psychické, sociální a emociální šrámy způsobené nevhodným působením.

Přestože studenti s dyslexií jsou předmětem zájmu teprve několik let, první výsledky jsou již zřejmé. Zahrnují diagnostiku i následnou péči stejně jako pomalu se rozvíjející právní vědomí studentů, odborné i laické veřejnosti.

LITERATURA

- Cimlerová, P., Pokorná, D. (1998). K problematice diagnostiky specifických poruch učení u dospívajících. In A. Kucharská a kolektiv, *Sborník Specifické poruchy učení a chování 1997–98* (s. 50–53). Praha: Portál. ISBN 80-7178-244-0.
- Cimlerová a kol. (2005). Diagnostika specifických poruch učení u středoškoláků – Zkouška tiché čtení. In A. Kucharská a kolektiv, *Sborník Specifické poruchy učení a chování* (s. 80–82). Praha: Portál. ISBN 80-8656-13-5.
- Jošt, J. (2011). *Čtení dyslexie*. Praha: Grada. 384 s. ISBN 978-80-247-303-1.
- Kocurová, M. (2009). Zkušenosti s diagnostikou a intervencí u studentů s poruchami učení na ZČU v Plzni. In *Vysokoškolské poradenství versus vysokoškolská pedagogika*. Sborník z 1. konference s mezinárodní účastí ČZU v Praze, Asociace vysokoškolských poradců (s. 169–175). ISBN 978-80-231-2007-9.
- Krejčová, L. (2008). Dospělí s dyslexií na pracovišti. Přednáška K. Kindersley v Praze 21. 5. 2008 In *Informace ČSD pro rok 2008–2009*, (s. 19–22).
- Krejčová, L. (2010). Dospělí s dyslexií. *Psychologie pro praxi*. Roč. XLV, 1–2/2010, (s. 45–55). ISSN 1803-8670.
- Mertin, V. (1998). Dospělí s dyslexií. In A. Kucharská a kolektiv, *Sborník Specifické poruchy učení a chování 1997–98* (s. 54–63). Praha: Portál. ISBN 80-7178-244-0.
- Mertin, V. (2007). *Studenti s poruchami učení*. Studie v rámci výzkumného záměru MSM00 21620841, 2007, ISSN 1801-5999.
- Míchalová, Z. (2006). Problematika dospělých se specifickou poruchou chování. In A. Kucharská, E. Chalupová, *Sborník Specifické poruchy učení a chování* (s. 62–72). Praha: IPPP ČR. ISBN 80-8656-13-5.
- Peer, L. (2000). Assessment into action. Reading: British Dyslexia Association. 2000. Dyslexia. Theory & Good Practice, 2001).

- Pospíšilová, Z. Specifické poruchy učení u dospělých jedinců. In *Informace ČSD pro rok 2007–2008* (s. 15–16).
- Pospíšilová, Z. Psychosociální aspekty specifických poruch učení u dospělých – závěry výzkumu. In *Informace ČSD pro rok 2008–2009* (s. 30–32).
- Shaywitz, S. (2003). *Overcoming Dyslexia*. New York, Alfred A. Knop. 414 s. ISBN 0-375-40012-5.
- Sedmíhradská, A., Zelinková, O. Postoje zaměstnavatelů k zaměstnancům se SPU. In *Informace ČSD pro rok 2007–2008* (s. 16–19).
- Zelinková, O. (2002). Jedinci s dyslexií na středních a vysokých školách. *Pedagogika*, 2002, roč. 52, č.3, s. 369–372.
- Zelinková, O. Ohlednutí za semináři v roce 2001/2002. In *Informace ČSD 2002*.
- Zelinková, O. (2003). *Poruchy učení*. Praha: Portál. 263 s. ISBN 987-80-7367-514-1.
- Zelinková, O. (2006). *Cizí jazyky a specifické poruchy učení*. Havlíčkův Brod: Tobiáš. 167 s. ISBN 80-7311-022-9.
- Zelinková, O. (2009). Specifické poruchy učení – diagnostika – reedukace – podpora. In *Vysokoškolské poradenství versus vysokoškolská pedagogika*. Sborník z 1.konference s mezinárodní účastí. ČZU v Praze, Asociace vysokoškolských poradců (s. 163–168) ISBN 978-80-231-2007-9.

UNIVERSITY STUDENTS WITH DYSLEXIA

O. ZELINKOVÁ

ABSTRACT

The text provides information on students with dyslexia and other learning disabilities at universities. It maps the situation in the field of assessment and support of university students in the course of their studies. The paper summarizes findings from the Center for students with special educational needs at Faculty of Hussite Theology (Charles University) in Prague and also experiences from abroad. Finally it presents results of a survey on adult dyslexia carried out among employers.

Key words: special educational needs, dyslexia, university students, Czech Republic, abroad

LEGASTHENIE BEI HOCHSCHULSTUDENTEN

O. ZELINKOVÁ

ABSTRAKT

Der Text enthält Informationen über Schüler mit Legasthenie und anderen Lernstörungen an Hochschulen. Es wird die Situation bei der Diagnostik und Unterstützung von Studierenden während ihres Studiums beschrieben. Genutzt wurden Erkenntnisse aus dem Zentrum für Schüler mit besonderen pädagogischen Bedürfnissen an der HTF der Karlsuniversität in Prag und Erfahrungen aus dem Ausland. Zum Schluss gibt der Text Auskunft über Ergebnisse der Sonden in die Welt der Arbeitgeber.

Schlüsselwörter: spezielle Lernstörungen, Legasthenie, Hochschulstudenten, Tschechische Republik

*doc. PaedDr. Olga Zelinková, CSc., speciální pedagožka, Husitská teologická fakulta UK
Olga@zelinkova.cz*